

ma deserit filium febris; nam septenarius numerus est quietis. *Alcuinus*. Vel quia per septiformem Spiritum est omnis remissio peccatorum: septenarius enim in tria, & quatuor divisus significat sanctam Trinitatem, in quatuor anni temporibus, in quatuor mundi partibus, in quatuor elementis. *Origenes* (tom. 18. in Joann.) Possunt quoque significari duo adventus Christi verbi ad animam: primus quidem ex facto vino præbens animæ gaudium spiritualis convivii; secundus vero omnes languoris, ac mortis reliquias amputans. *Theophylactus*. Regulus autem est omnis homo: non solum quia Regi univer-

forum propinquus existit secundum animam, sed quia & ipse super omnia principatum sumpsit; cujus filius, idest mens, febricitat voluptatibus pravis, & desideriiis. Accedit autem ad Jesum, & deprecatur ut descendat; idest, ut condescensu misericordie utatur, & parcat peccatis, priusquam à voluptatum infirmitate mortificetur. Sed Dominus dicit, *Vade*; idest, profectum continuum circa bonum ostendas, & tunc filius tuus vivet; si autem ambulare cessaveris, mortificabitur tibi intellectus circa boni operationem.

CAPUT V.

(a) **P**ost hæc erat dies festus Judæorum, & ascendit Jesus Hierosolymam. Est autem Hierosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethesda, quinque porticus habens. In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Hunc cum vidisset Jesus jacentem, & cognovisset quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam. Dum venio enim ego, alius ante me descendit. Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et statim sanus factus est homo ille, & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo. Dicebant ergo Judæi illi qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula. Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula. Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Jesus enim declinavit à turba constituta in loco.

(b) Postea invenit eum Jesus in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es: jam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nuntiavit Judæis, quia Jesus esset qui fecit eum sanum. Propterea persequebantur Judæi Jesum, quia hæc faciebat in sabbato. Jesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis querebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed & Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.

(c) Respondit itaque Jesus, & dixit eis: Amen amen dico vobis: non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit: Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit, & majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

(d) Sicut enim Pater suscitavit mortuos, & vivificat, sic & Filius quos vult vivificat. Neque enim Pater judicat quemquam; sed omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem. Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum.

(e) Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam; & in iudicium non venit, sed transferat à morte in vitam.

(f) Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso.

(g) Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. Nōlite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicii.

(h) Non possum ego à meipso facere quidquam, sed sicut audio, iudico; & iudicium meum

meum iustum est: quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris.

(i) Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum. Alius est qui testimonium perhibet de me; & scio quia verum est testimonium ejus quod perhibet de me. Vos misistis ad Joannem, & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio; sed hæc dico, ut vos salvi sitis. Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus. Ego autem habeo testimonium majus Joanne: opera enim quæ dedit mihi Pater ut perfciam ea, ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me. Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me. Neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis. Et verbum ejus non habetis in vobis manens, quia quem misit ille, huic vos non creditis. Scrutamini Scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illa sunt quæ testimonium perhibent de me. Et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

(k) Claritatem ab hominibus non accipio; sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam quæ à solo Deo est non queritis? Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem. Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis crederetis?

(a) **A**ugustinus de Con. Evang. (Lib. 4. cap. 10.) Post miraculum in Galilæa factum, inde Hierosolymam redit: unde dicitur: *Post hæc erat dies festus Judæorum, & ascendit Jesus Hierosolymam. Chrysostramus* (hom. 35.) Mihi videtur quod erat dies festus Pentecostes. Ascendit autem Jesus Hierosolymam semper in diebus festis, ut cum eis dies festos faciens, non videatur legi contrarius; & ob hoc multitudinem simplicem per signa, & doctrinam attrahat: maxime enim in diebus festis hi qui juxta positi erant, concurrebant.

Sequitur: *Est autem Hierosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethesda, quinque porticus habens. Alcuinus* Probaton Græce, ovis dicitur: probatica ergo piscina (1) pecuaria dicitur, ubi sacerdotes cadavera hostiarum ablucebant. *Chrysostramus* (hom. ead.) Decebat quidem baptisma dari peccata purgans, cujus imago præscripta fuit in piscina, & in aliis pluribus. Et primum quidem dedit Deus aquam expurgantem corporum sordes, & iniquitates, non existentes, sed opinatas, puta ea (2) quæ à funere, & quæ à lepra, & quæ ab aliis talibus; deinde infirmitates diversas (3) per aquas facit solvi: unde sequitur: *In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum.* Volens enim Deus propinquus adducere ad baptismi donum, non adhuc inquinamenta solum munit, sed etiam ægrotudines sanat: sicut enim ministri qui prope Regem sunt, his qui sunt à longe clariores sunt; ita & in figuris fit. Non autem simpliciter sanabat aquarum natura, semper enim hoc fieret, sed in Angeli descensione: unde sequitur: *Angelus*. *S. Thom. Oper. Tom. IX.*

(1) Al. peculiaris. (2) Al. quæ à morbo. (3) Al. per quas.

tus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & movebatur aqua. Sic enim & in baptizatis non simpliciter aqua operatur, sed cum Spiritu Sancti accepit gratiam, tunc omnia solvit peccata. Angelus enim descendens turbabat aquam, & sanativam imponebat virtutem, ut discant Judæi quoniam magis Angelorum Dominus omnes ægrotudines animæ sanare potest. Sed tunc quidem infirmitas impedimentum volenti curari fiebat: subditur enim: *Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.*

Nunc autem unusquisque accedere potest: non enim Angelus est qui turbat aquam, sed Angelorum Dominus, qui omnia operatur. Sed est orbis terrarum universus veniat, gratia non consumitur, sed similis manet: sicut enim solares radii per unamquamque illuminant diem, & non consumuntur, neque à multa largitione minor fit Solis lux; ita & multo amplius Spiritus Sancti actio in nullo minuitur à multitudine eorum qui potiuntur ea. Hoc autem fiebat, scilicet ut unus tantum post motionem aquæ sanaretur, ut qui didicerant quoniam in aqua ægrotudines corporis sanabantur, in hoc per multum tempus exercitati, facile crederent quod & ægrotudines animæ aqua sanare potest. *Augustinus* (tract. 17.) Plus est autem quod Christus vitia sanavit animarum quam quod sanavit languores corporum mortuorum. Sed quia ipsa anima non eum roverat, à quo sananda erat, & oculos habebat in carne, unde facta corporalia videret, & nondum habebat in corde, unde Deum latentem cognosceret; fecit quod videri poterat, ut sanaretur unde videri non poterat. Ingressus

est, demonstraturus est, nondum demonstravit; & tunc Filio demonstraturus est quando & istis; sequitur enim: *Ut vos miremini.* (a) Et hoc difficile est videre, quomodo tamquam temporaliter Filio coaeterno aliquando monstrat aeternus Pater omnia scienti quae sunt apud Patrem. Quae sint autem illa majora facile est intelligere ex hoc quod subditur: *Sicut enim Pater suscitavit mortuos, & vivificavit, sic & Filius quos vult vivificavit.* Majora enim opera sunt mortuos suscitare, quam languidos sanare. (b) Sed qui paulo ante loquebatur ut Deus, cepit loqui ut homo. Demonstrabit enim quasi temporaliter homini factio in tempore opera majora, id est resurrectionem corporum. (Tract. 23.) Corpora enim resurgunt per dispensationem humanam; sed animae resurgunt per substantiam Dei: participatione enim Dei fit anima beata, non participatione beatæ animæ. Quomodo enim anima, quæ inferior Deo est, id quod ipsa inferius est, hoc est corpus, vivere facit, sic eandem animam non facit beate vivere, nisi quod ipsa anima superius est, scilicet Deus. Unde & prius dictum est, quod *Pater diligit filium, & demonstrat ei quae ipse facit.* Demonstrat enim Pater Filio ut animæ suscitentur, quia per Patrem, & Filium suscitantur, nec possunt vivere nisi earum vita sit Deus. (c) Vel nobis Pater demonstraturus est, non illi; propterea subjungit: *Ut vos miremini:* in quo exposuit quid voluit dicere: *Et majora his demonstrabit ei opera.* Sed quare non dixit, Demonstrabit vobis, sed Filio? Quia & nos membra sumus Filii, & ipse discit quodammodo in membris suis, quomodo & patitur in nobis: sicut enim dixit Matth. 25. „Quod uni ex minimis meis dedistis, mihi dedistis;“ ita si interrogatur à nobis, Quod eris discens, cum tu doceas omnia? respondet: Cum unus ex minimis meis discit, ego discio.

(d) *Augustinus* (tract. 21.) Quia dixerat quod majora his opera Pater demonstraturus est Filio, quæ sint majora prosequitur, & dicit: *Sicut enim Pater suscitavit mortuos, & vivificavit, sic & Filius quos vult vivificavit.* Plane majora sunt ista: valde enim plus est ut resurgat mortuus quam ut convalescat ægrotus. Non autem sic hoc intelligamus ut alios à Patre suscitari, alios à Filio æstimemus; sed eosdem quos Pater suscitavit, & vivificavit, ipsos & Filius suscitavit, & vivificavit. Et ne quis diceret, suscitavit Pater mortuos per Filium, ille tamquam potens, iste tamquam ex aliena potestate, tamquam minister facti aliquid; potestatem Filii signavit dicens: *Filius quos vult vivificavit.* (d) Tenete hic non solum

(1) Al. vocantem.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Tract. 19. (b) Et tract. 21. (c) Iterum tract. 21. (d) Tract. 19.

potestatem Filii, verum etiam & voluntatem. Eadem enim Patris, & Filii potestas est, & voluntas: non enim vult Pater aliud quam Filius: sed sicut illis una substantia, sic una voluntas est. *Hilarius* 7. de Trinit. (ante med.) Velle quidem naturæ libertas est, quæ ad perfectæ virtutis beatitudinem cum arbitrii voluntate in libertate subsistat. *Augustinus* (tract. 21.) Sed qui sunt isti mortui, quos vivificavit Pater, & Filius? Vult nobis insinuare resurrectionem mortuorum quam omnes expectantem, non illam quam quidam habuerunt, ut ceteri crederent: resurrexit enim Lazarus mortuus. Cum ergo dixisset: *Sicut enim Pater suscitavit mortuos, & vivificavit, ne intelligeremus illam mortuorum resurrectionem quam fecit ad miraculum, non ad vitam æternam, secutus est: Neque enim Pater judicat quemquam, &c.* ut ostendat quia de illa resurrectione mortuorum dixerat quæ futura est in judicio. (Tract. 23.) Vel aliter de resurrectione animarum dictum est: *Sicut Pater suscitavit mortuos, &c.* De resurrectione autem corporum sic dicit: *Neque enim Pater judicat quemquam &c.* Resurrectio enim animarum fit per substantiam Patris, & Filii, & ideo id simul operantur Pater, & Filius; resurrectio vero corporum fit per dispensationem humanitatis non Patri coaeternam, (Tract. 21.) Sed vide quomodo Verbum Christi mentem nostram huc atque illuc ducit, & uno carnis loco remanere non sinit; ut versando exerceat, exercendo mundet, mundando capaces reddat, capaces factos impleat. Paulo enim ante dicebat, quia demonstrat Pater Filio quicquid facit. Videbam quasi Patrem facientem, & Filium expectantem: modo rursus video Filium facientem, Patrem (1) vacantem. *Augustinus* 1. de Trinit. (cap. 13.) Non enim quod dicitur: *Omne judicium dedit Filio, secundum illam locutionem dictum est quia dicitur: Sic dedit Filio vitam habere in semetipso:* ut significaret quia sic Filium genuit. Si enim sic diceretur, non utique diceretur: *Pater non judicat quemquam:* secundum hoc enim quod Pater æqualem genuit Filium, judicat cum illo. Secundum hoc ergo dictum est, quod in judicio non forma Dei, sed forma Filii hominis apparebit; non quia non judicabit, qui dedit omne judicium Filio, cum de illo dicat Filius infra 19. *Ist qui quærat, & judicet:* sed ita dictum est, *Pater non judicat quemquam,* ac si diceretur: Patrem nemo videbit in judicio, sed omnes Filium, quia Filius hominis est, ut possit & ab impiis videri, cum & illi, videbunt in quem pupugerunt: „Zach. 12. *Hilarius* 7. de Trinit. (ante med.) Vel aliter. Quia

Quia dixerat, *Et Filius quos vult vivificavit, ne non natiuitatis videretur in se habere naturam, sed non nata potius potestatis jure subsistere, continuo subjicit: Neque enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio.* Et in eo quod omne judicium datum est, naturæ natiuitatis demonstratur: quia & omnia habere sola natura possit indifferens, neque natiuitas aliquid possit habere nisi datum sit. *Chrysostomus* (hom. 38.) Sicut enim dedit vitam, id est genuit eum viventem, ita dedit judicium, id est genuit eum judicem. *Dedit* enim hic positum est, ne hunc ingenitum suspiceris, neque duos patres æstimes. Dicit autem, *Omne judicium, quia dominus est & pupiendi, & honorandi, ut voluerit.* *Hilarius* 7. de Trinit. (circa med.) Datum est enim ei omne judicium, quia vivificavit quos vult. Neque ademptum Patri judicium potest videri, cum ipse non judicet, quia Filii judicium ex judicio est paterno. Ab eo enim datum omne judicium est, sed dati judicii causa non tacita est: sequitur enim: *Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.* *Chrysostomus* (homil. 38.) Ne enim audiens quoniam Patrem habet auctorem, dissimilitudinem substantiæ æstimes, & honoris minorationem, complicit honorem Filii Patris honori, eundem ostendens esse honorem Patris, & Filii, Sed numquid Patrem eum dicemus? Abiit: qui enim Patrem eum dicit, non adhuc Filium ut Patrem honorat, sed totum confundit. *Augustinus* (a) Et prius quidem Filium videbatur ut servus, Pater honorabatur ut Deus. Apparebit Filius æqualis Patri: ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. (b) Sed quid, si inveniuntur qui Patrem honorificant, & non honorificant Filium? Non potest fieri: unde sequitur: *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum.* Aliud est enim cum tibi commendatur Deus, quia Deus est, & aliud cum tibi commendatur Deus, quia Pater est. Cum tibi commendatur Deus creator, tibi commendatur omnipotens, spiritus quidam summus, æternus, invisibilis, incommutabilis; cum vero tibi, quia Pater est, commendatur, nihil tibi aliud quam Filium commendatur: quia Pater dici non potest, si Filium non habet. Sed si forte Patrem quidem honorificas tamquam majorem, Filium tamquam minorem, tibi tollis honorem Patris, tibi minorem das Filio. Quid enim tibi aliud videtur ita sentienti, nisi quia Pater æqualem sibi Filium generare aut noluit, aut non potuit? Si noluit, invidit; si non potuit, defectit. (Tract. 33.) Vel aliter. Quod dicitur,

S. Thom. Opr. Tom. IX.

(1) Al. sic. (2) Al. factum est. (3) Supplet P. Nicolai Qui credit. (4) Al. non audit.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Tract. 21. (b) Et tract. 19. (c) Non est in Glossa quæ nunc extat.

Ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem; redditum est resurrectioni animarum, quam sic operatur Filius sicut Pater; sed propter resurrectionem corporum subditur: *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum.* Non dicit, (1) Sicut: honoratur enim homo Christus, sed non sicut Pater Deus. (Tract. 21.) Sed dicit aliquis: Missus est Filius, & major est Pater, quia misit. Recede à carnemissionem audi, non separationem. Res humanæ fallunt homines, res divinæ purgant; quamquam & ipsæ res humanæ dicant contra se testimonium; velut si quis uxorem velit petere, & per se non possit, amicum majorem mittit qui eam petat. Et tamen attende quam sit aliud in rebus humanis: numquid enim homo pergit cum eo quem mittit? Pater autem qui misit Filium, non recessit à Filio, cum dicat infra 16. *Non sum solus, quia Pater mecum est.* *Augustinus* 4. de Trin. (cap. 21.) Non autem eo ipso quod de Patre natus est, missus dicitur Filius; sed vel eo quod apparuit huic mundo, Verbum caro (2) factum: unde dicit ibid. *A Patre exiit & venit in hunc mundum:* vel eo quod ex tempore cujusquam mente percipitur, sicut dictum est Sap. 9. „Mitte illum, ut mecum sit, & mecum laboret.“ *Hilarius* 7. de Trin. (circa med.) Conclusa igitur sunt omnia ad verum hæretici furoris ingenia. Filius est, quia a se nil facit; Deus est, quia quæcumque Pater facit & ipse eadem facit; unum sunt, quia exæquantur in honore: non est Pater ipse, quia missus est.

(c) *Glossa.* (c) Quia dixerat quod Filius quos vult vivificavit, consequenter ostendit qualiter per Filium perveniatur ad vitam, dicens: *Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam.* *Augustinus* (tract. 21.) Quandoquidem in audiendo, & credendo vita æterna est, multo magis in intelligendo. Sed gradus pietatis est fides, fidei fructus intellectus. Et non dixit, (3) Mihi; sed credit ei qui misit me. Quare verbum audit tuum, & credit alteri? Quid voluit dicere nisi quia verbum ejus est in me? Et quid est, *Audit verbum meum,* (4) nisi audit me? Credit autem ei qui misit me: quia cum illi credit, Verbo ejus credit, mihi credit, quia Verbum Patris ego sum. *Chrysostomus* (homil. 38.) Vel non dicit: *Qui audit sermones meos, & credit mihi: æstimasset enim hoc esse tumorem, & gloriationem verborum superfluum.* Dicens autem, *Credit ei qui misit me,* susceptibilem faciebat suum sermonem. Ex duo-

y
bus

ia brevi temporis momento adulteratus sum, immortaliter crucior? Vide quod hic tanto tempore pro peccatis cruciatur: non enim temporis mensura peccata iudicantur, sed ipsa delictorum natura. Cum his autem, & illud dicimus: quod si gravem sustinuerimus peccatum pro prioribus peccatis, deinde in eadem inciderimus, graviora patiemur; & hoc deceter: qui enim neque supplicio factus est melior, ut insensibilis de reliquo, & contemptor, ad majus ducetur tormentum. Si autem hic non omnes pro peccatis torquentur, non confidamus: nihil enim nos hic pati pro peccatis signum est majoris illic futuri supplicii. Non autem omnes aegritudines sunt ex peccatis, sed plures. Quaedam enim & à pigritia sunt, quaedam propter probationem, sicut in Job. Sed propter quid paralytico huic Christus de peccatis mentionem facit? Quidam huic paralytico detrahentes, dicunt eum Christi fuisse accusatorem, & propter hoc hæc audisse; quid igitur dicent de paralytico qui est apud Matthæum cap. 9? etenim & illi dictum est: „Dimittantur tibi peccata tua.“ Neque etiam Christus hunc inculpavit de præteritis, sed ad futurum eum munit solum. Alios igitur curans, peccatorum non meminit; quia his paralyticis ex peccatis aegritudines sunt factæ, aliis autem ex infirmitate naturali. Vel per hos reliquos omnes admonet. Cum his autem & illud est dicere, quoniam multam vidit inesse animæ hujus patientiam, & ut valentem suscipere admonitionem, eum admonet. Tribuit autem signum ei proprietatis deitatis: dicendo enim, *Non amplius pecces, ostendit se scire omnia quæ ab eo facta erant delicta.* *Augustinus* (tract. 17.) Nunc autem ille, posteaquam vidit Jesum, & cognovit eum auctorem salutis suæ, non fuit piger in evangelizando quem viderat; unde sequitur: *Abiit illo homo, & nuntiavit Judæis quia Jesus erat qui fecit eum sanum.* *Chrysostomus* (hom. 37. in Joan.) Non ita insensibilis erat ut post tantum beneficium, & admonitionem maligna mente hoc dicat. Si enim detrabere vellet, sanitatem tacens, transgressionem dixisset; sed hoc non fecit: non enim dixit, quoniam Jesus est qui dixit: *Tolle grabatum tuum, quod videbatur Judæis crimen esse, sed dixit: Quoniam Jesus est qui me sanum fecit.* *Augustinus* (tract. 18.) Sic igitur ille annuntiabat, & illi insaniebant: unde sequitur: *Propterea persequebantur Judæi Jesum, quia hoc faciebat in sabbato.* Manifestum enim opus cor-

(1) *Al.* consequitur. *Nicolaus* unde sequitur.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Et inferius tract. 20. (b) Insinuat aliquo modo paulo post initium, tract. 20. sed nullibi expresse sub his verbis occurrit. Habet etiam aliqua ex his quoad sensum, lib. 1. de Genes. contra Manichæos, cap. 23. & epist. 119. quam ad Januarium scribit, cap. 9. & 10.

(c) Cap. 1. ut supra. (d) Cap. 12.

porale factum erat ante oculos Judæorum, non sanitas corporis, sed deportatio grabati, quæ non videbatur ita necessaria quemadmodum sanitas. Aperte ergo dicit Dominus, sacramentum sabbati, & signum observandi unius diei ad tempus datum esse Judæis; impletionem vero ipsam sacramenti in illo venisse, (1) cum sequitur: *Jesús autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, & ego operor;* (a) quasi dicat: Nolite putare quia sabbato ita requievit Pater meus ut ex illo non operetur; sed sicut ipse nunc operatur sine labore, operor & ego. Sed ideo dictum est, Deum requievisse, quia jam creaturam nullam condebatur postquam perfecta sunt omnia. Quietem vero propterea appellavit Scriptura, ut nos admoneret post bona opera quieturos. Et sicut Deus postquam fecit hominem ad imaginem, & similitudinem suam, & perfectio omnia opera sua bona valde, requievit septimo die; sic & tibi requiem non speres, nisi cum redieris ad similitudinem in qua factus es, quam peccato perdidisti, & nisi cum bona fueris operatus. *Augustinus* 4. super Genesim ad litteram (cap. 1.) Diei ergo probabiliter potest, ad servandum sabbatum Judæis fuisse præceptum in umbra futuri, quæ spiritualem requiem significaret, quam Deus exemplo quietis suæ fidelibus bona opera facientibus arcana significatione pollicebatur. *Augustinus* super Joannem. (b) Exit enim sabbatum hujus sæculi cum transierint sex ætates, quasi sex dies sæculi: tunc enim ventura est requies, quæ promittitur sanctis. *Augustinus* 4. super Genesim ad litteram (c) (cap. 12.) Cujus etiam quietis ipse Dominus Jesus mysterium sua sepultura confirmavit: ipso quippe die sabbati requievit in sepulcro, postquam sexto die consummavit opera sua, quando ait infra 19. *Consummatum est.* Quid ergo mirum si Deus istum diem, quo erat Christus in sepultura quieturus, volens etiam hoc modo præannuntiare, ab operibus suis in uno die requievit, deinceps operaturus ordinem sæculorum? (d) Potest etiam intelligi, Deum requievisse à condendis generibus creaturæ, quia ultra jam non condidit aliqua genera nova. Deinceps autem usque nunc, & ultra operatur eorumdem generum administrationem, quæ tunc instituta sunt, non ut ipso saltem die septimo potentia ejus à Cæli, & terræ, omniumque rerum quas considerat gubernatione cessaret; alioquin continuo dilaberentur: Creatoris namque potentia causa est subsistendi omni creaturæ; quæ

ab

ab eis quæ creata sunt regendis si aliquando cessaret, simul & eorum cessaret species, omnique natura concideret. Neque enim sicut structuram ædium cum fabricaverit quis abscedit, aique illo cessante fiat opus ejus; ita mundus vix istu oculi stare potest, si ei Deus regimen suum subtraheret. Proinde (1) quod Dominus ait: *Pater meus usque modo operatur*, continuationem quamdam operis ejus, quæ universam creaturam continet, atque administrat, ostendit. Alter enim posset intelligi, si diceret, Et nunc operatur; ubi non esset necesse ut operis continuationem acciperemus. Alter autem cogit intelligi, cum ait, *Usque nunc*, ut illo scilicet quo cuncta cum condeberet operatus est. *Augustinus* super Joannem (tract. 17.) Ergo tamquam diceret Judæis: (2) Quid expectatis ut non operer sabbato? Sabbati dies vobis ad significationem meum præceptus est. Opera Dei attenditis, per me facta sunt omnia. Operatus est Pater lucem; sed dixit ut fieret: Si dixit, Verbo operatus est, & Verbum ejus ego sum. Pater meus & tunc operatus est cum fecit mundum, & usque nunc operatur cum regit mundum; ergo & per me fecit cum fecit, & per me regit cum regit. *Chrysostomus* (hom. 37.) Et quidem Christus, cum discipulos excusare oportebat, David conservum eorum in medium referebat; quando vero de seipso erat accusatio, ad Patrem refugit. Considerandum etiam, quod neque ut homo solum excusatum, sed neque ut Deus solum; sed quandoque hoc, quandoque illo modo. Volebat enim utrumque credi, & condescensionis dispensationem, & deitatis dignitatem. Unde hic æqualitatem sui ad Patrem ostendit, & in dicendo eum Patrem singulariter (dicit enim, *Pater meus*) & in agendo eadem illi (dicit enim, *Et ego operor*) unde sequitur: *Propterea ergo magis querebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed & Patrem suum dicebat Deum.* *Augustinus* (tract. 17.) Non quomodo cumque, (3) sed quia æqualem se fecit Deo: nam omnes dicimus Deo, „Pater, nos qui es in Cælis.“ *Matth. 6.* Legimus & Judæos dixisse Esai. 63. „Cum tu sis Pater, nos,“ *nos*. Ergo non hic irasciebantur, quia patrem suum dicebat Deum, sed quod longe alio modo quam homines. *Augustinus* de Consensu Evang. (Lib. 4. cap. 10.) Dicendo enim: *Pater meus usque modo operatur, & ego operor*, quod ei esset æqualis voluit intelligi, consequens esse ostendens ut quoniam Pater operatur, & Filius operatur: quia Pater sine Filio non operatur. *Chrysostomus* (hom. 37.) Si vero non naturalis

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) *Al.* quidem. *Nicolaus* quod & Dominus &c. (2) *Edit. Romana* an. 1570. & *Venetæ* an. 1593. legunt: Quid alias expectatis, persuadetis ut non operetur sabbato? (3) *Al.* sed quid?

(4) *Al.* desist igitur. (5) *Al.* convenienter. (6) *Al.* ex auctoris intelligeretur exemplis.

esset Filius, nec ejusdem substantiæ, hæc excusatio major accusatione esset. Non enim præfatus regalem legem transgrediens poterit effugere, si accusatus se excuset dicens, quoniam & Rex solvit legem. Sed quia par est dignitas Filii ad Patrem, propterea perfecta excusatio est. Sicut (4) igitur Pater operans sabbato, absolutus est à crimine, ita & Filius. *Augustinus* (tract. 17.) Ecce intelligunt Judæi quod non intelligunt Arriani: Arriani quippe inæqualem dicunt Filium Patri, & inde hæresis pulsata Ecclesiam. *Chrysostomus* (hom. 37.) Qui vero nolunt cum bona mente hoc suscipere, dicunt, quod Christus non fecit se æqualem Deo, sed Judæi hoc suspicabantur; sed ad hoc per ea quæ supra dicta sunt superveniamus. Manifestum enim est quod Judæi persequebantur Christum, & quod solvebat sabbatum, & quod dicebat Patrem suum Deum: unde & quod (5) consequenter additur: *Æqualem se faciens Deo*, iadharer præmissis in veritate. *Hilarius* 7. de Trinit. (ante med.) Expositio enim est Evangelistæ causam demonstrantis cur Dominum Judæi interficere vellet. *Chrysostomus* (hom. 37.) Et iterum, si ipse hoc ipsum volebat astruere, sed Judæi hoc inaniter suspicabantur; non dimississet Dominus eorum mentem in errore, sed cortexisset, neque enim Evangelista hoc tacuisset, sicut supra 2. de eo quod dictum est, *Solveite templum hoc.* *Augustinus* (tract. 17.) Non tamen Judæi intellexerunt Christum esse Filium Dei, sed intellexerunt in verbis Christi quia talis commendaretur Filius Dei quod æqualis esset Deo. Quia ergo nesciebant, talem tamen prædicari agnoscebant, ideo dicit: *Æqualem se faciens Deo.* Non autem ipse se faciebat æqualem, sed ille illum generat æqualem.

(c) *Hilarius* 7. de Trinit. (ante med.) Ad violati sabbati obiectum sibi rectum dixerat: *Pater meus usque modo operatur, & ego operor*; ut usurpasse hoc (6) ex auctoritate intelligeretur exempli; significans tamen hoc quod ipse ageret, Patris opus esse intelligendum, quia ipse in se operaretur operante; & rursus adversum eam invidiam, quod se Deo æquasset paterni nominis usurpatione, volens & nativitatem confirmare, & naturæ virtutem profiteri, respondit: unde dicitur: *Respondit itaque Jesus, & dixit eis: Amen amen dico vobis: non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem.* *Augustinus* (tract. 20.) Quidam qui Christianos se haberi volunt, Arriani hæretici dicentes ipsum Filium Dei qui suscepit carnem, minorem esse

esse quam Pater est, capinat ex his verbis causam calumnie, & respondet nobis: Videtis quia Dominus Jesus cum adverteret Judæos ex hoc hōverī, quia Patri Deo æqualem se faceret, ista verba subiunxit, ut se æqualem non esse monstraret: qui enim non potest, inquit, à se facere quicquam nisi quod viderit Patrem facientem, utique minor est, non æqualis. Sed si Deus erat Verbum, & est Deus major, & Deus minor, duos Deos colimus, non unum Deum. *Hilarius 7. de Trinit. (ante med.)* Ne igitur ex æquatio illa (1) per nomen naturamque Filii fidem natiuitatis auferret, ait Filium à se nihil facere posse. *Augustinus (tract. 18.)* Tamquam diceret: Quid scandalizat estis, quia Patrem meum dixi Deum, & quia æqualem me feci Deo? Ita sum æqualis, ut ille me genuerit, (2) non ut ille à me, sed ego ab illo sim. Filio hoc est esse quod possit. Quia ergo substantia Filii de Patre est, ideo potentia Filii de Patre est: quia ergo Filius non est à se, ideo non potest à se. Sic ergo non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quia videre Filii hoc est natum esse de Patre, non alia visio est ejus, & alia substantia ejus: totum quod est, de Patre est. *Hilarius (ante med.)* Ut autem maneret familiaris in Patre, & Filio confessionis nostræ ordo, naturam natiuitatis ostendit, quæ potestate efficiendi non per incrementa indultarum ad unumquodque opus virium sumeret, sed de cognitione præsumeret; præmeret autem non de aliquo operis corporaliter exemplor, ut quod prius Pater faceret, id postea Filius facturus esset; sed cum ex Patre Filius esset natus per virtutis, ac naturæ in se paternæ conscientiam, nihil nisi quod Patrem facientem vidisset, Filium facere posse testatus est. Non enim corporalibus modis Deus videt, sed visus ei omnis in virtute naturæ est. *Augustinus 2. de Trinit. (cap. 1.)* Hoc autem si propter dicitur acciperemus, quia in forma accepta ex creatura minor est Filius, consequens erit ut prius Pater super aquas ambulaverit, & cætera quæ Filius in carne apparet inter homines fecit, ut possit Filius ea facere. Quis autem vel delirus ista sentiat? *Augustinus super Joann. (tract. 20.)* Ambulatio tamen illa carnis supra mare à Patre fiebat per Filium. Quando enim caro ambulabat, & diuinitas Filii gubernabat, Pater absens non erat, cum Filius dicat infra 14. Pater in me manens ipse facit opera. Cum ergo dixisset: Non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem, non dicitur

(1) Quatuor sępe indicata exempla legunt per nomen naturam natiuitatis, quæ Filii est, auferret eadem, ait Filium &c. (2) Al. non ut ille à me, sed ego ab illo sim Filius. Hoc est esse quod possit. *Nicolasus autem sic.* Ita sum æqualis ut ille me genuerit; ita æqualis ut non ille à me, sed ego ab illo sim: Filio autem hoc est esse &c. (3) *Nicolas legit similitudinem.* (4) Quatuor jam relata exempla legunt. Hæc igitur est vera fidei nostræ intelligentia.

quidquam: ne forte carnalis subreperet intellectus, ut faceret sibi homo quasi duos fabros, unum magistrum, alterum discipulum; ut quomodo ille fecit arcam, iste faciat alteram, secutus ait: *Quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Non ait: Quæcumque Pater facit, & Filius alia similia facit, sed hæc eadem. Mundum Pater, mundum Filius, mundum Spiritus Sanctus. Si unus Deus Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, unus mundus factus à Patre per Filium in Spiritu Sancto. Hæc ergo eadem facit. *Adde autem similiter,* ne alius error in animo nasceretur. Videtur enim corpus hoc idem facere quod animus, sed non similiter: animus enim imperat corpori: corpus visibile est, animus invisibilis. Ut faceret aliquid servus, jubente domino fecit: idem ab utroque factum est; sed numquid similiter? Non ergo sic Pater, & Filius; sed hæc eadem facit, & similiter facit, ut intelligamus simili potentia facere Filium eadem ipsa quæ facit Patrem. *Æqualis igitur est Patri Filius. Hilarius 7. de Trinit. (ante med.)* Vel aliter. *Omnia, & eadem ad ostendendam naturæ virtutem locutus est.* Est igitur natura eadem, cum eadem omnia posse natura sit. Ubi vero similiter per Filium omnia eadem fiunt, similitudo operum (3) solitudinem operantis exclusit. (4) Hæc igitur est veræ natiuitatis, & fidei nostræ intelligentia, quia sub una hac significatione testantur, & similiter facta natiuitatem, & eadem facta naturam. *Chrysolomus (hom. 37.)* Vel aliter. Totum quod dicitur: *A semetipso non potest Filius facere quicquam,* intelligendum est quia nihil contrarium Patri, nihil alienum ab eo facere potest. Ideo autem non dicit, quoniam nihil contrarium facit, sed quoniam non potest facere, ut hinc ostendat indissimilitudinem, & certitudinem paritatis. Non enim imbecillitatem Filii, sed multam ejus virtutem ostendit hoc verbum. Sicut enim cum dicimus, Impossibile est Deum peccare, non imbecillitatem ejus accusamus, sed ineffabilem quamdam virtutem ejus testamur; ita cum dicit Filius, Non possum à meipso facere quicquam, hoc dicit, quoniam impossibile est cum facere aliquid contrarium Patri. *Augustinus contra serm. Arrianorum (cap. 14.)* Hoc autem non deficientis est, sed in eo quod de Patre natus est, permanentis; tamque blaudabile est omnipotentem non posse mutari, quam laudabile est quod omnipotens non potest mori. Posset enim Filius facere quod non vidisset

Patrem facientem, si posset facere quod per illum non facit Pater; hoc est, si posset peccare: neque naturæ immutabiliter bonæ quæ à Patre est gentia conveniret. Hoc autem quia non potest, non deficienter non potest, sed potenter. *Chrysolomus (hom. 37.)* His autem quæ dicta sunt accedat quod sequitur: *Quæcumque enim ille fecerit, hæc similiter & Filius facit.* Si enim per seipsum Pater omnia facit, & Filius per seipsum facit, ut hoc quod dicitur *similiter,* maneat; vides qualiter intelligentia est excelsa, humilitatis autem verba. Si (1) enim humilitus producit verba quædam, non mireris: quia enim persequerentur cum excelsa audientes, & contrarium Deo esse adimabant, parum per verba remissit. *Augustinus (tract. 21.)* Cum ergo dixisset, & se eadem facere, & similiter quæ facit Pater, subdit: *Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei quæcumque ipse facit.* Ad hoc quod supra dixi: *Nisi quod viderit Patrem facere,* videtur pertinere & quod omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Sed rursus mortalitatis cogitatio perturbatur: dicit enim aliquis: Scorsum facit Pater, ut possit Filius videre quod facit, velut si faber doceat filium artem suam, & demonstrat ei quidquid facit, ut possit & ipse facere quod viderit Patrem facientem. Cum ergo Pater facit, Filius non facit, ut possit videre Filius quod Pater facit. (2) Porro si fixum atque incommutabilem tenemus, quia per Filium omnia Pater facit, antequam faciat demonstrat Filio. (3) Ubi etiam demonstrat Filio Pater quod facit nisi in ipso Filio, per quem facit? Si enim Pater exemplo facit, & Filius attendat manus Patris quemadmodum faciat, ubi est illa inseparabilis Trinitatis? (4) Non ergo faciendo demonstrat Pater Filio, sed demonstrando facit per Filium. Videt enim Patrem Filius demonstrantem antequam aliquid fiat, & ex demonstratione Patris, & visione Filii fit, quod fit à Patre per Filium. Sed dices: Ostendo filio meo quod volo facere, & facit ipse, atque ego per ipsum. (2) Sed verba dicturus es (3) filio tuo. Sed ipse Filius est Verbum Patris. Numquid ergo per Verbum loqueretur ad Verbum? An quia Filius magnum est Verbum, minora verba transitura erant inter Patrem, & Filium, & sonus aliquis, & quasi creatura quædam temporalis exitura erat ex ore Patris, & percussura aurem Filii? Remove omnia com-

poralia: simplicitatem vide, si simplex es; si non potes comprehendere quid sit Deus, vel hoc comprehendere quid non Deus sit. Multum proficies, si non aliud quam est senseris de Deo. In mente tua vide quod volo dicere; in qua video memoriam, & cogitationem. Demonstrat memoria tua cogitationi tuæ Carthaginem, & quod in illa erat antequam intenderes, conversæ ad se cogitationi ostendit. Ecce facta est à memoria demonstratio, facta est in cogitatione visio, & nulla verba in medio cucurrerant, nullum ex corpore signum datum est; sed tamen omnia quæ in memoria tenes, forissecus accepisti. Pater quæ demonstrat Filio, non accipit extrinsecus: intus totum agitur, quia nihil creaturarum effect extrinsecus, nisi Pater hoc fecisset per Filium; & eam Pater demonstrando fecit, quia per Filium videntem fecit. Sic ergo demonstrans Pater Filii visionem gignit, quemadmodum Pater Filium gignit. Demonstratio quippe generat visionem, non visio demonstrationem. Quod si purius, & perfectius intueri valeremus, fortassis inveniremus nec aliud esse Patrem, aliud ejus demonstrationem, nec aliud Filium, aliud ejus visionem. *Hilarius 7. de Trinit. (ante med.)* Non igitur per ignoracionem credendus est unigenitus Deus doctrina demonstrationis eguisse. Demonstratio enim operum nihil aliud hic nobis præterquam natiuitatis fidem ingerit, ut subsistentem Filium ex subsistente Deo Patre credamus. *Augustinus (tract. 21.)* Videre enim Patrem hoc est illi esse Filium. Sic ergo demonstrat Pater omnia quæ facit Filio, ut à Patre videat omnia Filius. Videndo enim natus est, & ab eo est illi videre à quo est illi esse, & natum esse, & permanere. *Hilarius 7. de Trinit. (ante med.)* Neque autem (4) incircumspectum se celestis sermo egit, ne forte diversæ naturæ significatio sub occasione dicti ambigui subreperet. Demonstrata enim potius opera Patris esse ait Domino, quam ad operationem eorum naturam virtutis adjectam, ut demonstratio ipsa natiuitas esse diceretur, cui per dilectionem Patris, operum paternorum, quæ per eum effici vellet, esset cognata cognitio. *Augustinus (tract. 21.)* Sed ecce quem diximus Patri coæternum, videntem Patrem, & videndo existentem, rursus nobis tempora nominat: nam sequitur: *Et majora his demonstrabit ei opera.* Si autem demonstrabit, hoc est

(1) Forte autem. (2) *P. Nicolai sequentia subiungit.* Adhuc jaces in magna dissimilitudine? nam antequam facias, demonstras filio tuo quid facere velis; ut te demonstrante antequam facias, faciat ipse quod demonstraveris, & tu per ipsum. Sed verba dicturus es filio tuo, quæ non sunt quod tu, non sunt quod ipse. Itane Patrem Deum putamus locutum esse cum Filio per alienum verbum? Ipse Filius est Verbum Patris: Numquid ergo &c. (3) *Al. ei filio tuo.* (4) *Al. inclumscriptum, item circumspectum. Nicolai autem non circumspectum.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Tract. 19. (b) Tract. 21. (c) ETRACT. 23.

est locum tibi jacebat multitudo languentium, de quibus elegit unum ut sanaret, de quo subditur: *Erat autem quidam homo tibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Chrysostronus* (hom. 36.) Non autem confectum eum à principio sanavit, sed primum eum familiarem sibi fecit, per interrogationem futuræ fidei faciens viam. Non autem expevit fidem, ut in cæcis fecit, dicens Matth. 9. „Creditis quia possum hoc facere?“ quia hic nondum noverat eum manifeste quis esset. Nam alii quidem ex aliis ejus virtutem cognoscentes, convenienter hæc audiebant; alii vero nondum eum cognoscentes, sed per signa eum cognitari, post miracula requiruntur de fide: unde sequitur: *Hunc cum vidisset Jesus jacentem, & cognovisset quia multum jam tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Non hoc querit, ut discat (hoc enim superfluum esset) sed ut ostenderet illius patientiam, qui triginta & octo annos habens, per unumquemque annum eripi ab ægritudine expectans, a sidebat, & non desistebat; & ut cognoscamus propter quam causam dimittens alios, ad hunc venit. Et non dicit, Vis, te curabo? nondum enim aliquid magnum imaginabatur ille de Christo. Non autem turbatus est ad interrogationem, neque dixit, Injuriari mihi venisti, quando interrogas si volo sanus fieri; sed mansuete respondet: sequitur enim: Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit. Non noverat quis esset qui interrogabat, neque quod curaturus esset eum; opinabatur autem foras se fore Christum ad mittendum eum in aquam. Sed Christus ostendit quod verbo omnia potest facere: unde sequitur: Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. *Augustinus* (ubi supra.) Tria dixit; sed surge, non operis imperium fuit, sed operatio sanitatis; sano autem duo imperavit: Tolle grabatum tuum, & ambula. *Chrysostronus* (hom. 36. in Joann.) Intuere divinæ sapientiæ superabundantiam. Non solum sanat, sed & lectum portare jubet, ut & credibile faceret miraculum, & nullus existimet phantasmam esse quod factum est. Non enim, nisi certissime, & vehementer compacta essent membra, lectulum ferre possent. Audiens autem languidus quoniam cum potestate, & velut jubens dixit: Surge, tolle grabatum tuum, non derisit dicens: Angelus descendit, & turbat aquam, & solum unum curat; tu autem homo existens ex solo præcepto speras te magis Angelis posse? Sed audivit, & non discredidit ei qui jussit, & sanus factus est: unde sequitur: Et statim sanus factus est homo, &*

(1) *Al.* quasi. (2) *Al.* non ita eos esse morfos ex sabbati solutione, &c. (3) *Al.* quod ad pietatem pertingit, non magnum &c.

statim grabatum suum, & ambulabat. *Beda.* Multum quippe inter sanationem Domini, & que à medicis inferuntur, distare probatur: hæc videlicet voce jubentis, & mox impletur; illa vero per multa temporis intervalla aliquoties perficitur. *Chrysostronus* (hom. 36.) Igitur mirabile quidem est hoc: que autem sequitur multo majora erunt: nam in initio quidem nullo molestante suaderi non ita mirabile est, sicut quod post insanientibus Judæis, & accusantibus, Christo obedivit, ut ostendit Evangelista consequenter, dicens: *Erat autem sabbatum in illo die. Dicunt ergo Judæi illi qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. Augustinus* (tract. 17.) Non calumniabantur Domino, quia sanum fecerat sabbato, (1) quia eis respondere posset, quia si cujusquam jumentum in puteum cecidisset, utique die sabbati erueret illud, & salvaret; sed ei qui portabat grabatum suum; quasi dicant: Si sanus non erat differenda, numquid & opus fuerat imperandum? Sed ille auctorem sanitatis suæ objiciebat calumniatoribus: unde sequitur: Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula; quasi dicat: Quare non acciperem jusionem à quo acceperam sanitatem? *Chrysostronus* (hom. 36.) Nimirum si malignari vellet, poterat dicere: Si crimen est, accusate eum qui jussit, & deponam lectulum; sed & curationem utique occultasset: etenim sciebat (2) non ita eos id reprehendere ex sabbati solutione, sicut ex infirmitatis sanatione. Sed neque hoc occultavit, neque veniam petiit; sed clara voce beneficium confessus est. Illi vero maligne interrogaverunt: unde subditur: Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula? Non dicunt, Quis est qui fecit te sanum? sed in medium inducunt id quod transgressio æstimabatur. Sequitur: Is autem qui sanus fuerat effectus nesciebat quis esset. *Jesus autem declinavit à turba constituta in loco.* Et primum quidem ut eo absente testimonium insusceptibile fieret: qui enim adeptus fuerat sanitatem, idoneus erat beneficii testis: demum ut non plus faceret furorem illorum accendi. Solus enim visus ejus cui invidetur, non parvam invidentibus immitit scintillam. Propterea discedens permittit ab ipsis suum factum examinari. Quidam æstimant hunc paralyticum esse eum qui in Matthæo positus est; sed non est: ille enim multos habebat sui curam habentes, & eum ferentes; hic autem nullum. Sed & locus utrorumque diversus est. *Augustinus* (tract. 17.) Si quidem mediocri corde, & humano ingenio consideremus hoc miraculum facientem, (3) quod ad potestatem pertinet, non magnum aliquid fecit, & quod ad benignitatem, parum fecit. Tor jacebant, & unus curatus est, cum posset uno verbo omnes erigere. Quid ergo intelligendum est, nisi quia potestas illa, & bonitas magis agebat quid animæ in factis ejus pro salute sempiterna intelligeret, quam quid pro temporali salute (1) corpora mererentur? In illis enim factis quicquid temporaliter sanatum est, in membris mortalibus in fine defecit; anima quæ credidit, ad vitam æternam transitum fecit. Piscina ista, & aqua illa populum mihi videtur significasse Judæorum: significari enim populum nomine aquarum, aperte nobis indicat Apocalypsis Joannis. *Beda* (in 5. cap. Joann.) Bene autem piscina probatica fuisse describitur. Ille enim populus ovium nomine significatur, secundum illud Psalmi 94. „Nos populus tuus, & oves gregi tui.“ *Augustinus* (tract. 17.) Aqua ergo illa, idest populus ille, quinque libris Moysi tamquam quinque porticibus claudebatur; sed illi libri prodebant languidos, non sanabant: lex enim peccatores convincebat, non absolvebat. *Beda.* Denique multa genera languentium in eadem (2) jacuerunt; cæci scilicet qui scientiæ lumine carent; claudi, qui ad ea quæ jubentur implenda, vires non habent; aridi, qui supernæ dilectionis pinguedine carent. *Augustinus* (tract. 17.) Venit autem Christus ad populum Judæorum, & faciendam magna, docendo utilia, turbavit peccatores, idest aquam, præsentia sua, & excitavit ad passionem suam. Sed latens turbavit: „si enim cognovissent, numquam gloria Domini crucifixissent.“ 1. Cor. 2. Subito enim videbatur aqua turbata, & à quo turbabatur non videbatur. Descendens ergo in aquam turbatam, hoc est humiliter credere in Domini passionem. Ibi sanabatur unus, significans Ecclesiæ unitatem; postea quisquis (3) veniret, non sanabatur: quia quisquis præter unitatem fuerit, sanari non poterit. Væ illis qui oderunt unitatem, & partem sibi faciunt in hominibus. Habebat autem triginta & octo annos in infirmitate qui sanatus est: hic enim numerus ad languorem pertinet magis quam ad sanitatem. Quadragenarius enim numerus sacratus nobis in quadam perfectione commendatur: quia lex in decem præceptis data est, & prædicanda erat per totum mundum, qui quatuor partibus commendatur: denarius autem per quatuor multiplicatus ad quadragenarium pervenit. Vel quia per Evangelium quod quatuor libros habet, impletur lex. Si ergo quadragenarius numerus habet perfectionem legis, & lex non impletur nisi in gemino præcepto

(1) *Al.* corporis. (2) *Al.* incurrunt. (3) *Al.* venerit. (4) *Al.* quia duo quadam in

(5) *Al.* facit.

testatem pertinet, non magnum aliquid fecit, & quod ad benignitatem, parum fecit. Tor jacebant, & unus curatus est, cum posset uno verbo omnes erigere. Quid ergo intelligendum est, nisi quia potestas illa, & bonitas magis agebat quid animæ in factis ejus pro salute sempiterna intelligeret, quam quid pro temporali salute (1) corpora mererentur? In illis enim factis quicquid temporaliter sanatum est, in membris mortalibus in fine defecit; anima quæ credidit, ad vitam æternam transitum fecit. Piscina ista, & aqua illa populum mihi videtur significasse Judæorum: significari enim populum nomine aquarum, aperte nobis indicat Apocalypsis Joannis. *Beda* (in 5. cap. Joann.) Bene autem piscina probatica fuisse describitur. Ille enim populus ovium nomine significatur, secundum illud Psalmi 94. „Nos populus tuus, & oves gregi tui.“ *Augustinus* (tract. 17.) Aqua ergo illa, idest populus ille, quinque libris Moysi tamquam quinque porticibus claudebatur; sed illi libri prodebant languidos, non sanabant: lex enim peccatores convincebat, non absolvebat. *Beda.* Denique multa genera languentium in eadem (2) jacuerunt; cæci scilicet qui scientiæ lumine carent; claudi, qui ad ea quæ jubentur implenda, vires non habent; aridi, qui supernæ dilectionis pinguedine carent. *Augustinus* (tract. 17.) Venit autem Christus ad populum Judæorum, & faciendam magna, docendo utilia, turbavit peccatores, idest aquam, præsentia sua, & excitavit ad passionem suam. Sed latens turbavit: „si enim cognovissent, numquam gloria Domini crucifixissent.“ 1. Cor. 2. Subito enim videbatur aqua turbata, & à quo turbabatur non videbatur. Descendens ergo in aquam turbatam, hoc est humiliter credere in Domini passionem. Ibi sanabatur unus, significans Ecclesiæ unitatem; postea quisquis (3) veniret, non sanabatur: quia quisquis præter unitatem fuerit, sanari non poterit. Væ illis qui oderunt unitatem, & partem sibi faciunt in hominibus. Habebat autem triginta & octo annos in infirmitate qui sanatus est: hic enim numerus ad languorem pertinet magis quam ad sanitatem. Quadragenarius enim numerus sacratus nobis in quadam perfectione commendatur: quia lex in decem præceptis data est, & prædicanda erat per totum mundum, qui quatuor partibus commendatur: denarius autem per quatuor multiplicatus ad quadragenarium pervenit. Vel quia per Evangelium quod quatuor libros habet, impletur lex. Si ergo quadragenarius numerus habet perfectionem legis, & lex non impletur nisi in gemino præcepto

caritatis, quid miraris, quia languebat qui quadraginta, minus duos, habebat? Necessarius erat illi homo ad sanitatem; sed homo ille qui & Deus est: & quia illum jacentem duobus minus invenit, (4) duo quadam jubendo, quod minus erat implevit. In duobus enim Domini jussis duo præcepta significata sunt caritatis. Dei dilectio prior est ordine præcipiendi, proximi autem dilectio prior est ordine faciendi. Dicit ergo, Tolle grabatum tuum; quasi diceret: Cum esses languidus, portabat te proximus tuus: sanus factus es, porta proximum tuum. Dicit enim, Ambula. Sed quo iter agis nisi ad Dominum Deum tuum? *Beda* (cap. 5. num. 30.) Quid enim est dicere, Surge, & ambula, nisi à torpore, & ignavia, in quibus prius jacebas, erigere, & in bonis operibus proficere sude? Tolle grabatum tuum, idest proximum tuum, à quo portaris, & ipse patienter tolera. *Augustinus* (tract. 17.) Porta ergo eum cum quo ambulabas, ut ad eum pervenias cum quo manere desideras. Ille autem nondum Jesum noverat, quia & nos credimus in eum, quem non videmus: & ut non videatur declinat à turba. Quadam solitudine intentionis videtur Deus: turba strepitum habet; visio ista secretum desiderat.

(b) *Chrysostronus* (hom. 37. in Joann.) Curatus homo non secessit ad nudinas, neque voluptati, aut vanæ gloriæ dedit seipsum; sed in templo conversabatur, quod maxime religionis est signum: unde dicitur: *Postea invenit eum Jesus in templo. Augustinus* (tract. 17.) Dominus quidem Jesus, & in turba eum videbat, & in templo. Ille autem languidus Jesum in turba non agnoscit, in templo agnoscit in loco sacro. *Alcuinus.* Quia si gratiam conditoris cognoscere volumus, & ad ejus visionem venire, fugienda est turba cogitationum, & affectuum pravorum, declinanda sunt pravorum convenientia, fugiendum est ad templum, ut nos ipsos templum Dei studeamus facere, quos Deus inviserit, & in quibus manere dignetur.

Sequitur: *Et dixit illi: Ecce sanus factus es; jam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Chrysostronus* (hom. 37.) Ubi prius dicimus quod ex peccatis ei nata est hæc ægritudo: quia enim sæpius animam in nobis agrotantem insensibiliter habemus, corpus autem, & si parvam susceperit læsionem, omne (5) facimus studium, ut ab infirmitate liberemur, propterea Deus punit corpus pro his quæ anima deliquit: secundo vero quod verus est gehennæ sermo: tertio quod longum est, & infinitum supplicium. Dicunt enim quidam: Numquid quia

bus enim suum sermonem susceptibilem facit, & in hoc quod Patri creditur ab eo qui ipsum audit, & in hoc quod multis bonis potitur; unde sequitur: *Et in iudicium non venit. Augustinus* (tract. 22.) Sed quis est hic? Erit quicumque Paulo Apostolo melior, qui ait 2. Corinth. 4. „Oportet nos exhiberi omnes ante tribunal „Christi? Aliquando ergo iudicium pena dicitur, aliquando iudicium discretio dicitur. Ergo secundum iudicium discretionis oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi; secundum iudicium damnationis hic dicitur, *In iudicium non venit*; id est, non venit in damnationem. Sequitur: *Sed transit à morte in vitam.* Non nunc transit, sed jam transit à morte infidelitatis ad vitam fidei, à morte iniquitatis ad vitam iustitiae. Vel aliter. Ne putares credendo te non moriturum secundum carnem, scias te mortem, quam debes supplicio Adam, perfoluturum. Accipit enim ille, in quo tunc omnes fuimus, „Morte „morieris: Gen. 2. nec potes evadere divinam sententiam. Sed cum perfolyeris mortem veteris hominis, suscipies vitam novi hominis, & transitum facies de morte ad vitam. (a) Ad quam vitam? Ad aeternam: resurrecturi enim in fine saeculi, mortui in vitam aeternam transibunt: (b) vita enim ista nec vita nominanda est, quia non est vera vita nisi quae est aeterna. *Augustinus* de Verb. Dom. (serm. 64.) Videmus autem homines amatores praesentis vitae temporalis, ac simianda, sic pro illa laborare ut quando veniat mortis metus, quidquid possunt faciant, non ut auferant, sed ut differant mortem. Si ergo tanto labore, tanta cura agitur ut aliquantulum plus vivatur, quomodo agendum est ut semper vivatur? Et si prudentes dicuntur, qui omnibus modis agunt ut differant mortem, & vivant paucos dies; quam (1) stulti sunt qui sic vivunt ut perdant aeternum diem?

(f) *Augustinus* (tract. 23.) Possit aliquis dicere: Ex Patre aliquis vivificatur cui credit. Quid tu? Non vivificas? Vide quia & Filius quos vult vivificat: unde dicit: *Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint vivent.* *Chrysostomus* (hom. 38.) Cum autem dicat, *Venit hora*, ne forte longum suspiceris tempus, addidit, *Et nunc est.* Sicut enim in resurrectione futura vocem audientes praecipientem suscitabimur, ita (2) & nunc fit. *Theophylactus.* Hoc

(1) *Al. multi.* (2) *Al. & tunc fuit.* (3) *Edit. Romana an. 1570. & Veneta Nicolini an. 1595. omittunt* id est qui obedierint. (4) *Legit Nicolai:* Quid tu, anima? Non mortua eras? Audi Patrem per Filium: surge, ut in eo recipias vitam, quam non habes in te. Vivificat ergo te Pater, vivificat Filius, qui habet vitam in semetipso, & sic agitur prima resurrectio. Et rursus inferius. Haec enim vita &c.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Tract. 19. (b) Et iterum tract. 22. (c) Tract. 29.

enim dixit pro his quos à mortuis suscitaturus fuit, scilicet filia Archisynagogi, filio viduae, & Lazaro. *Augustinus* (tract. 22.) Vel aliter. Ne forte quia dixit, *Transit de morte ad vitam*, intelligamus hoc in futura resurrectione, ostendere volens quomodo transit qui credit, subiungit: *Amen amen dico vobis, quia venit hora. Quae hora? Et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint vivent.* (c) Non inquit, Quia vivunt, audiunt; sed audiendo reviviscunt. Quid est enim audient nisi obedient? Qui enim credunt, & secundum veram fidem agunt, vivunt, & mortui non sunt; qui autem vel non credunt, vel credunt male viventes, & caritatem non habentes, mortui potius deputandi sunt. Et tamen adhuc agitur hora ista, & usque ad finem saeculi ipsa hora una agitur, ut Joannes dicit Epist. 1. cap. 2. „Novissima hora est.“

Augustinus de Ver. Dom. (serm. 64.) Quando mortui, id est infideles, audient vocem Filii Dei, id est Evangelium; & qui audierint, (3) id est qui obedierint, vivent; id est, iustificabuntur, & infideles jam non erunt. *Augustinus* super Joannem (tract. 22.) Sed quaeret aliquis: Habet Filius vitam unde vivat credentes? Audi ipsum dicentem: *Sicut enim habet Pater vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso.* Vivere quippe suum in illo est, non aliunde, non alienum est; non quasi participet sit vitae, quae non est quod ipse; sed habet vitam in semetipso, ut ipsa vita sibi sit ipse. (4) Quid tu? Anima mortua eras. Audi Patrem per Filium: surge, ut in eo recipias vitam, quam non habes in te, qui habet vitam in semetipso; & sic agitur prima resurrectio. Haec enim vita, quod Pater, & Filius est, ad animam pertinet. Non enim vitam illam sapientiae sensit corpus, sed mens rationalis. *Hilarius* in Lib. de Synodis (in diffin. 6.) Conclussit quidem haereticus Scripturarum auctoritatibus, hoc solum tribuere solent Filio, ut Patri tantum virtute similis sit; tollunt autem ei similitudinem naturae, non intelligentes, non nisi ex naturae similitudine similitudinem esse virtutis: neque enim aliquando inferior natura superioris à se posterioris naturae virtutem consequitur. Non autem potest negari quin Filius Dei idem possit, cum dixerit: *Quaecumque Pater facit, eadem & Filius facit similiter.* Sed similitudini virtutis, naturae similitudo succedit, cum dixit: *Sicut habet Pater vitam*

in semetipso, ita & Filio dedit habere vitam in semetipso. In vita, naturae, & essentiae significatio est; quae sicut habetur, ita data esse docetur ad habendum. Quod enim in utroque vita est, id in utroque significatur essentia; & vita quae gignitur ex vita, id est essentia quae de essentia nascitur, dum non dissimilis nascitur, scilicet quia vita ex vita est, tenet in se originis suae indissimilem naturam. *Augustinus* 15. de Trin. (cap. 27.) Intelligitur autem Pater non sine vita existenti jam Filio vitam dedisse; sed ita eum sine tempore genuisse ut vita quam Pater Filio gignendo dedit, coaeterna sit vitae ejus qui dedit. *Hilarius* 7. de Trin. (circa med.) Quod enim ex vivo vivum natum est, habet nativitatis perfectionem sine novitate naturae: non enim novum est quod ex vivo generatur in vivum, quia nec ex nihilo ad nativitatem vita quae sita est; & vita quae nativitatem sumit ex vita, necesse est per naturae unitatem, & perfectae nativitatis sacramentum, ut in vivente vivat, & in se habeat vitam viventem. Et quidem naturae humanae infirmitas ex disparibus comparatur, & ex inanimatis continetur ad vitam, necessarium in ea quod gignitur vivit, neque totum vivit ex vita, cum in ea multa sint quae sine naturae sensu, cum exereverint, descedunt. In Deo vero totum quod est vivit: Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi vivum. *Augustinus* (tract. 22.) Ergo quod dicitur, *Dedit Filio*, tale est ac si diceretur, genuit. Filium; generando enim dedit. Quomodo dedit ut esset, sic dedit ut vita esset in semetipso, ut non aliunde vita indigeret, sed ipse esset plenitudo vitae, unde credentes alii viverent, dum viverent. Quid interesi? Quia ille dedit, iste accepit. *Chrysostomus* (hom. 38.) Vides indissimilitudinem, in uno solo differentiam ostendentem, in essendo hunc quidem Patrem, illum vero Filium. *Hilarius* de Synod. (circa princ. ubi supra.) Differunt enim persona accipientis, & dantis: non enim potest intelligi ipse atque unus à se accepisse qui dederit: quia alius est sibi vivens, alius profitens se vivere per auctorem.

(g) *Theophylactus.* Non solum Pater dedit Filio quod vivificet, sed etiam quod iudicium faciat: unde dicit: *Et potestatem dedit ei iudicium facere.* *Chrysostomus* (hom. 38.) Cujus autem gratia circa hoc continue veritur, iudicium, dico, & resurrectionem, & vitam? Quoniam haec maxime omnium sunt (1) quae possunt difficilem etiam auditorem ad credendum adducere.

(1) *Dua Venetae editiones altera an. 1521. altera vero 1584. & Antuerpiensis an. 1569. sic legunt:* quae inducere possunt, & inflexibilem facere auditorem. *Nicolai autem in hunc modum legit:* quae inducere ad fidem possunt etiam inflexibilem auditorem. (2) *Al. quia.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Tract. 21. & 23; in Joannem.

Qui enim persuasus est quoniam resurget, & Filio dabit noxas eorum quae deliquit, est nihil aliud viderit, signum hoc suscipiens currit, benignum sibi iudicem faciens. Sequitur: *Quia Filius hominis est, nolite mirari hoc.* Paulus quidem Samosatrenus non ita ait, sed sic: *Dedit ei potestatem iudicium facere, quia Filius hominis est.* Sed nullam convenientiam habet hoc dictum ita: non enim propterea suscepit iudicium, quia homo est: quia quis prohibet omnes homines esse iudices? Sed quia ineffabilis Dei Filius est, propterea & iudex est. Ita igitur legendum: *Quia Filius hominis est, nolite mirari hoc:* quia enim videbatur audientibus obstare his quae dicebantur: quoniam nihil plus aestimabant esse Christum quam purum hominem; quae vero dicebantur erant maiora quam secundum hominem, & etiam quam secundum Angelum, & erant solius Dei: ideo hanc opinionem solvens dixit: Ne miremini quia Filius hominis est; & subdit causam quare non sit mirandum dicens: *Quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem Filii Dei.* Et cuius gratia non dixit: Ne miremini quia Filius hominis est: etenim & ipse Filius Dei est? Si resurrectionem posuit, (2) quasi scilicet opus dicens quod Dei proprium erat, dat audientibus ex eo syllogizare de reliquo, quoniam Deus erat, & Dei Filius. Etenim qui argumenta complerent, cum partes ponentes nobiliter demonstraverint quod quaeritur, multoties non inducunt ipsi conclusionem: sed elatorem facientes victoriam, dimittunt illi qui contradicit, ut, pro eis sententiam ferat. Igitur ejus quidem quae secundum Lazarum resurrectionis supra reminiscens de iudicio tacuit: non enim propter iudicium surrexit Lazarus: universalem vero resurrectionem indicens, iudicium posuit: unde sequitur: *Et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae; qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii.* Quia enim supra dixerat: *Qui audit sermonem meum, & credit ei qui misit me, in iudicium non venit:* ut non aestimet quae quod credere sufficit ad salutem, adjecit haec & de vita, dum dicit: *Et qui bona egerunt... & qui mala egerunt.* *Augustinus* (a) (tract. 22. in Joannem.) Vel aliter. In quantum erat Verbum in principio apud Deum, dedit ei vitam habere in semetipso; sed quia Verbum caro factum est ex Virgine Maria, homo factus Filius hominis est; & quia Filius hominis est, accepit potestatem iudicium facere, quod scilicet erit in fine saeculi, & ibi erit resur-

rectio corporum mortuorum. Animas ergo suscitavit Deus per Christum Filium Dei, corpora suscitavit per eundem Filium hominis: unde additur: Quia Filius hominis est: nam secundum quod Dei Filius est, semper habuit. *Augustinus de Ver. Dom.* (ser. 64.) Ad iudicium enim forma hominis ventura est, forma illa iudicabit quae iudicata est; sedebit iudex qui stabat sub iudice; damnabit vero reos qui factus est falso reus. Rectum enim erat ut iudicandi viderent iudicem; iudicandi autem erant boni, & mali: restabat ut in iudicio forma servi & bonis, & malis ostenderetur, forma Dei solis bonis fervaretur. „Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum vident,“ *Matth. 5. Augustinus (a) tract. 22.* super Joannem.) Omnes autem qui instituerunt alicujus etiam falsae religionis sectam, negare resurrectionem mentium non potuerunt; sed multi carnis resurrectionem negaverunt: nisi tu Domine Jesu dixeris eam, quid opponemus contradictoribus? Ad ipsam igitur ostendam subdit: *Nolite mirari hoc*, scilicet quod dedit potestatem Filio hominis iudicium faciendi, quia venit hora. *Augustinus de Ver. Dom.* (ser. 64.) Hic non addit, *Et nunc est*, quia ista hora in fine saeculi erit. Nolite, inquam, mirari, quia dixit: Oportet homines ab homine iudicari: sed quos homines? Non solum quos inveniet vivos: unde sequitur: *Quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt.* *Augustinus super Joan.* (b) (tract. 22.) Quid evidenti? Corpora sunt in monumentis, non animae. Superius etiam cum diceret, *Venit hora*, & adderet, *Et nunc est*, subiecit, *Quando mortui audient vocem Filii Dei.* Non dixit, Omnes mortui, mortuos enim iniquos voluit intelligi; sed non omnes iniqui obediunt Evangelio; at vero in fine omnes qui sunt in monumentis audient vocem ejus, & procedent. Noluit dicere, *Et vivent*, quod supra dixit, ubi vitam aeternam intelligi voluit & beatam, quam non omnes habebunt qui de monumentis procedent. Accepti certe potestatem iudicandi: quia Filius hominis es. Resurgent corpora: de ipso iudicio dicitur aliquid & hoc adde: *Qui bona fecerunt in resurrectionem vitae*, vivere scilicet cum Angelis Dei; *qui male egerunt, in resurrectionem iudicii.* Hic iudicium pro poena posuit.

(h) *Augustinus (c) tract. 22.* Dicturi eramus Christo: Tu iudicabis, & Pater non iudicabit: nonne ergo secundum Patrem iudicabis? Et ideo adiecit: *Non possum ego à me facere quidquam.* *Chrysostrabus* (hom. 38.) Hoc est, non extraneum, neque dissimile his quae vult Pater, à

(1) *Al.* testificant. (2) *Al.* aliud.

Ex edit. P. Nicol. (a) Tract. 19. (b) Ibidem. (c) Ut supra, tract. 19. (d) Contra sermones Ariariorum, non ut prius praepostere, in sermone contra Ariariorum. (e) Tract. 19.

me fieri videbitis; *sed sicut audio, iudico*: in quo nihil aliud ostendit quam quoniam impossibile est eum aliquid aliud velle quam quod Pater vult: hoc est, ipsa iudicatio ac ipse Pater esset qui iudicaret. *Augustinus* (tract. 23.) Cum ageretur de resurrectione animarum non dicebat, *Audis, sed Video.* Audio enim nunc dicit, tamquam praecipientis Patris imperium. Jam ergo sicut homo loquitur, quo major est Pater. *Augustinus (d)* in sermone contra Ariariorum (cap. 13.) Vel aliter dicit Filius, *Sicut audio, iudico*, sive ex humana subiectione, quia filius hominis est, sive secundum illam incommutabilem, simplicemque naturam quae sic est Filii ut tamen ei de Patre sit: in qua natura non est aliud audire, aliud videre, aliud esse. Unde ab illo est ei audire, & videre à quo illi est ipsum esse. (In eodem sermone cap. 17.) Et ideo sicut audit iudicat, quia sicut genitum est Verbum, ut idem Verbum sit veritas, ita secundum veritatem iudicat. (In eod. ser. cap. 18.) Sequitur: *Et iudicium meum iustum est: quia non quero voluntatem meam. sed voluntatem ejus qui misit me Patris.* Hoc enim dicens, ad illum hominem voluit referre intentionem nostram qui voluntatem suam quaerendo, non est à quo factus est, non habuit iustum iudicium de seipso; sed iustum iudicium habuit est de ipso. Ipse quippe faciens voluntatem suam, non Dei, moriturum se esse non credit; sed hoc iudicium ejus iustum non fuit. Denique fecit, & mortuus est: quia iudicium Dei iustum est, quod iudicium facit Dei Filius, non quaerendo voluntatem suam, cum sit etiam hominis Filius: non quia ipsius in iudicando nulla voluntas est, sed quia non ita est voluntas ejus propria ut sit à voluntate Patris aliena. *Augustinus super Joan.* (e) (tract. 22.) Non ego quero voluntatem meam propriam, id est Filii hominis, quae resistat Deo: faciunt enim homines voluntatem suam, non Dei, quando faciunt quod volunt, non quod jubet Deus. Quando autem ita faciunt quod volunt ut tamen sequantur voluntatem Dei, non faciunt voluntatem suam. Vel ideo dicit Filius: *Non quero voluntatem meam*: quia Christus non est de se, sed de Patre suo est. *Chrysostrabus* (hom. 38.) Ostendit enim non aliam esse Patris voluntatem praeter suam, sed unam utriusque. Si vero humanum hoc loquitur, ne mireris: hominem enim purum adhuc eum (1) testabant. Unde igitur suum iudicium iustum esse dixit, unde quilibet (2) alius excusans dixisset: qui enim sua vult statuere, in suspicionem devenit de corruptione iustitiae; qui

qui vero non suis innititur, quam occasionem habebit ut injusta iudicet? *Augustinus* (tract. 21.) Filius unicus dicit, *Non quero voluntatem meam*; & homines volunt facere voluntatem suam. Faciamus ergo voluntatem Patris, Christi, & Spiritus Sancti: quia horum una voluntas: una potestas, una majestas est.

(1) *Chrysostrabus* (hom. 39.) Quia Christus magna de se enuntiaverat, quorum demonstratio non erat dicta; ad confirmationem eorum quae dicta sunt; oppositionem eorum inducit, dicens: *Si ego testimonium perhibeo de me, testimonium meum non est verum.* Quis autem non statim turbabitur, Christum audiens hoc dicentem? Etenim in multis locis apparet sibi ipsi testatus. Si igitur omnia haec falsa sunt, quae nobis erit spes salutis? Unde veritatem inveniemus, cum ipsa veritas dicat: *Testimonium meum non est verum?* Hoc igitur quod dicit, *Non est verum*, non quantum ad dignitatem suam, sed quantum ad illorum suspensionem loquebatur. Poterant enim ei Iudaei subinferre: Quoniam tibi non credimus: nullus enim unquam sibi testans dignus est fide. Deinde post oppositionem alias dat response manifestas, & irrefragabiles, tres inducens testes eorum quae dicta sunt: opera quae ab ipso sunt facta, Patris testimonium, & Joannis praedicationem: & ponit priorem minorem, eam scilicet quae Joannis: unde dicit: *Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quoniam verum est testimonium ejus quod perhibet de me.* *Augustinus* (de Ver. Dom. ser. 43.) Noverat enim ipse verum esse de se testimonium suum; sed propter infirmos, & propter incredulos quaerebat sol lucernas: fulgorem quippe solis lippitudo eorum ferre non poterat; ideo quaesitus est Joannes, qui testimonium perhiberet veritati. Martyres nonne testes sunt Christi, ut testimonium perhibeant veritati? Sed si diligentius inspicimus, quando martyres perhibent illi testimonium, ipse sibi perhibet testimonium: ipse enim habitat in martyribus, ut perhibeant testimonium veritati. *Alcuinus.* Vel aliter. Quia Christus Deus erat & homo, utriusque naturae proprietatem ostendit, aliquando loquens secundum hoc quod ex hominibus assumpsit, aliquando secundum maiestatem divinitatis. Quod ergo ait, *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum*, ex parte humanitatis est accipiendum, & est sensus. *Si ego homo de me perhibeo testimonium, scilicet absque Deo, testimonium meum non est verum*: unde sequitur: *Alius est qui testimonium perhibet de me.* Pater enim testimonium perhibet de Christo, quia in baptismo vox Patris audita est, & in monte transfigurato Christo. Sequitur: *Et*

scio quia verum est testimonium ejus. Deus enim veritas est: ergo testimonium veritatis quid alium potest esse quam verum? *Chrysostrabus* (hom. 39.) Sed secundum priorem intellectum possent illi dicere: Si non est verum testimonium tuum, quomodo dicis, Quoniam novi quod est verum testimonium Joannis? unde ad eorum suspicionem respondet dicens: *Vos misistis ad Joannem, & testimonium perhibuit veritati*; quasi dicat: Non misissetis ad Joannem, si eum dignum fide non opinaremini. Et, quod utique majus est, non miserunt ad eum interrogandum de Christo, sed de seipso. Qui enim missi sunt non dixerunt: Quid dicis de Christo; sed *Tu quis es?*... *Quid dicis de teipso?* supra 1. Ita magnam de homine admirationem habebant. *Alcuinus.* Ille autem testimonium perhibuit, non sibi, sed veritati; sicut amicus veritatis veritati Christo testimonium perhibuit. Non autem Dominus resellit testimonium Joannis; (1) quod vere necessarium fuit; sed ostendit non ita debere homines in Joannem intendere ut jam non putent solum Christum sibi esse necessarium: unde subdit: *Ego autem non ab homine testimonium accepi.* *Beda.* Quia non indigeo Joannes autem est testimonium perhibuit, non tamen ut Christus cresceret, sed ut homines ad ipsius cognitionem promoveret. *Chrysostrabus* (hom. 39.) Testimonium etiam Joannis, testimonium Dei erat: ab illo enim discens dixit quod dixit. Sed ne dicant: Unde manifestum est quod à Deo didicerit quod didicerit eorum suspensionem corripit, dicens: *Sed hoc dico, ut vos salvos sitis*; quasi dicat: Ego quidem Deus existens, non indigebam huiusmodi testimonio humano: quia vero ei magis attenditis, & eum magis omnibus fide dignum putatis, mihi autem neque miracula facienti credidistis; propter hoc vobis commemorato testimonium illius: ut enim non dicant: Quid igitur si ille dixit; nos autem non suscepimus? ostendit quoniam non acceptaverunt quae ab eo dicta sunt: unde sequitur: *Ille erat lucerna ardens, & lucens.* *Vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus.* Hoc autem quod dicit, *Ad horam*, facilitatem credendi ostendit, & quam cito ab eo resisterunt quod si non fecissent, cito eos ad Jesum manduxisset. Vocando autem eum lucernam, ostendit quoniam non ex se habebat lumen, sed à Spiritu Sancti gratia. *Alcuinus.* Joannes enim erat lucerna illuminatus à Christo luce, ardens fide & dilectione, lucens verbo, & actione, qui praemissus est, ut inimicos Christi confunderet, secundum illud Psal. 131. „Paravi lucernam „Christo meo: inimicos ejus induam confusio- „ne.“ *Chrysostrabus* (hom. 39.) Ad Joannem

(1) *Legit Nicolai* quasi vere necessarium non fuerit.

Al. misistis ad Joannem. B. (2) Al. misistis ad Joannem. B. (3) Al. misistis ad Joannem. B. (4) Al. misistis ad Joannem. B.

igitur vos ducō non quasi illius indigens testimonio, sed ut vos salvemini: nam habeo majus testimonium Joanne; & hoc est quod sequitur: *Ego autem habeo testimonium majus Joanne. Hoc autem est quod est ab operibus: unde sequitur: Opera enim quae dedit mihi, Pater ut perficiam ea, ipsa opera quae ego facio, testimonium perhibent de me, quia misit me Pater. Alcuinus.* Quod enim cœcos illuminat, aures aperit, ora mutorum resolvit, dæmonia fugat, mortuos suscitavit, opera hæc testimonium perhibent de Christo. *Hilarius* 6. de Trin. (circa med.) Unigenitus enim Deus, non (1) hominis testimonio tantum, sed etiam virtutis, docet esse se Filium: opera enim ejus quae facit, testantur eum à Patre missum. Itaque Filii obedientia, & paterna auctoritas docentur in misso. Sed quia opera non sufficiunt (2) in creditilibus ad testimonium, sequitur *Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibet de me. Revolvite evangelica volumina, & omne eorum opus recensete: nullum aliud Patris de Filio testimonium extat in libris, quam quod hic sit Filius suus. Quod insertur hodie calumniam, ut adoptio nominis sit, ut mendax Deus sit, ut nomina inania sint? Beda* (in 5. cap. Joan.) Missio autem incarnatio ejus debet intelligi. Denique ostendit quod Deus incorporatus sit, & quod corporalibus, & visibilibus oculis videri non possit: unde sequitur: *Neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis. Alcuinus.* Possent enim Judæi dicere: Nos soliti sumus vocem Domini audire in Sina, & eum vidimus in specie ignis. Si ergo Deus (3) perhibet testimonium de te, nos intelligeremus vocem Domini. Contra hoc dicit: Ego habeo testimonium à Patre, quamvis non intelligatis: quia vos numquam audistis vocem ejus, neque speciem ejus vidistis. *Chrysostr. (hom. 39.)* Quomodo ergo Moyses dicit, Deut. 4. Si facta est aliquando hujusmodi res, ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti, & vidisti? Vidisse etiam eum dicitur Elaias, & alii plures. Quid ergo est quod nunc ait Christus? In philosophicum eus inducit dogma, paulatim ostendens quoniam neque vox circa Deum est, neque species, sed superior & figuris est, & loquelis talibus. Sicut enim dixit, *Neque vocem ejus audistis*, propter hoc non indicat quod vocem emittat, sed non audibilem; ita dicens, *Neque speciem ejus vidistis*, non hoc dicit, quod speciem sensibilem habeat, & visibilem, sed quoniam nihil horum est circa Deum. *Alcuinus.* Non enim carnalibus auribus, sed spiritali intelligentia per gratiam Spiritus Sancti audiri potest. Non ergo vocem spiritalem audierant, quoniam

(1) Al. nominis. (2) Al. conjunctim legitur in creditilibus. *Nicolaus* autem ponit incredulitas. (3) Al. perhibuit. (4) Al. Si enim Scripturae. (5) Al. mysteria. (6) Al. omittitur praeposito. In.

eum fide essent privati: propter quod subdit: *Et non vultis venire ad me: quia ei credere volebant. Beda* (in 5. cap. Joan.) Quod autem venire pro credere ponatur, Psalmista ostendit dicens, Psal. 33. Accedite ad eum, & illuminamini. Subdit autem, *Ut vitam habeatis*: si enim anima quæ peccat moritur, (1) ipsi anima, & mente mortui erant. Promittebat ergo illis vitam animæ, vel felicitatis æternæ.

(k) *Chrysostr. (homil. 40.)* Quia Dominus supra meminit & Joannis, & testimonii Dei, & operum suorum, ut eos ad seipsam attraheret, probabile erat multos suspicari quod hæc diceret, gloriam hominum amans; & ideo contra hoc dicit: *Claritatem ab homine non accipio*; hoc est, non indigeo. Non enim est mea naturalis ut indigeat quæ ab hominibus est gloria. Si enim sol à lucernæ lumine non recipit adjectionem, multo magis ego humana gloria non indigeo. *Alcuinus.* Vel claritatem ab hominibus non accipio; id est, laudem humanam non quero: non enim veni ut honorem ab hominibus acciperem carnalem, sed honorem hominibus darem spirituales. Non ergo ideo hoc loquor, ut gloriam meam quæram, sed condoleo vobis errantibus, & volo vos reducere ad viam veritatis, unde dicit: *Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis. Chrysostr. (hom. 40.)* Quasi dicit: Ideo hoc dixi, ut convincam vos quoniam propter amorem Dei me non persequimini: etenim ipse testatur mihi & per opera, & per Scripturas. Oportebat igitur ut sicut me abjiciebatis, estimantes esse Deo contrarium; ita nunc ad me veniretis, si Deum amaretis; sed non amatis. Non autem ab his solum, sed etiam à futuris hoc ostendit, dicens: *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo: illum accipietis.* Ideo dicit se in nomine Patris venisse, ut omnem abscondat occasionem indevotionis. *Alcuinus.* Ac si dicat: Ideo veni in mundum, ut per me glorificetur nomen Patris, quia Patri omnia attribuo. Dilectionem ergo Dei non habebant, quia volebant eum recipere quia Patris venerat facere voluntatem. Antichristus autem venit, in nomine non Patris, sed suo, ut non gloriam Patris, sed suam quærat. Quia enim Judæi noluerunt recipere Christum, pœna peccati hujus congruentem habent: cum enim in confessionem deum recipiant Antichristum, ut qui nolunt credere veritati, credant mendacio. *Augustinus* de Trinitate Verb. Dom. (serm. 45. à med.) Sed audiamus est quod Moyses eos accusabit: etenim dixit & Joannem. Audistis quia Antichristus venit, & hunc Antichristi multi facti sunt: 1. Joann. Si quis venerit signa faciens, & ad Deum dicens, & futura prædicens cum veritate, oportet

2. Quid autem expavescis in Antichristo nisi quia nomen suum honoraturus est, & nomen Domini contempturus? (2) Quid aliud facit quod dicit, Ego justifico, nisi boni fuerimus, peristis? Ergo vita mea ex te pendebit, & salus mea ex te religabitur. Ita ne oblitus sim fundamentum meum? Nonne petra erat Christus? *Chrysostr. (hom. 40.)* Sic igitur irrefragabilem indevotionis eorum ponit demonstrationem: quasi dicat: Si ut amantes Deum me persequeremini, multo magis in Antichristo hoc vos facere oportet: ille enim non dicit se à Patre missum, neque secundum voluntatem illius venire; sed è contrario ea quæ sibi non congruunt rapiens, super omnia Deum se esse dicit. Manifestum est igitur quod livoris persecutio erat qua Christum persequerentur, & odium Deum. Deinde causam eorum infidelitatis ponit dicens, *Quomodo vos potestis credere qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam quæ à solo Deo est non queritis?* Hic enim rursus ostendit quoniam non quæ Dei sunt intendebant, sed propriam volebant passionem defendere. *Alcuinus.* Magnum igitur vitium est jactantia, & humane laudis ambitio, quæ de se vult estimari quod de se non habet. Ideo enim non possunt credere, quia superba mens eorum laudari desiderat, & se super alios esse. *Beda.* Hoc autem vitium melius cavendi non potest, quam ut ad conscientias nostras redeamus, nosque pulverem esse confideremus; & si quid nobis boni inesse deprehenderimus, non nobis, sed Deo ascribamus. Instruimus etiam ut semper nos tales exhibeamus quales ab aliis videri desideramus. Denique possent ipsi respondere: Ergo accusabis nos apud Patrem? & ideo eorum questionem præveniens subdit: *Nolite putare quia ego accusaturus sum vos apud Patrem. Chrysostr. (homil. 40.)* Quia scilicet non veni damnare, sed salvare. *Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.* Sicut enim de Scripturis supra dixi, *In quibus patris vitam æternam habere*; ita & de de Moysē ait, *In quo vos speratis*, ex propria eos ubique capiens. Sed dicent: Qualiter nos ille accusabit? Quid tibi, & Moysi commone, qui sabbatum solvisti? & ideo subdit: *Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit.* Hæc ex superioribus constitutionem habent: cum enim in confessionem deum ductum sit quod à Deo veni, ab operibus, à voce Joannis, à Patris testimonio, manifestum est quod Moyses eos accusabit: etenim dixit & Joannem. Audistis quia Antichristus venit, & hunc Antichristi multi facti sunt: 1. Joann. Si quis venerit signa faciens, & ad Deum dicens, & futura prædicens cum veritate, oportet

(1) Al. & ipsi. (2) Sic plenus *Nicolaus*. Quid aliud facit qui dicit, Ego justifico? Sive illi qui dicunt: Nisi boni fuerimus, peristis. (3) Al. contrario inferri potest ex Deuter. 13. 1. 1. notat *Nicolaus*.

ter ei obedire. Christus autem hæc omnia fecit, nec ei crediderunt. *Alcuinus.* Forsitan autem mere nostro posuit, non quia dubitatio sit in Deo. Scripsit autem de Christo Moyses dicens Deut. 18. Propheam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris: tamquam me ipsum audietis. *Augustinus* contra Faustum (Lib. 16. cap. 9.) Sed & omne quod scripsit Moyses, de Christo est; idest, ad Christum omnino pertinet, sive quod eum figuris rerum vel gestarum vel dictarum prænuntiet, sive quod ejus gratiam, gloriamque commendat.

Sequitur: *Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis creditis? Theophylactus.* Quasi

dicat: Ipse etiam scripsit, & apud vos libros reliquit, ut si forte oblivisceremini, de facili recordari possitis; & cum scriptis non creditis, quomodo verbis meis non scriptis creditis? *Alcuinus.* Ex hoc etiam colligitur, quia qui legit præcepta, quæ rapinam, & alia mala prohibent, & implere negligunt, dicta Evangelii, quæ perfectiora, & subtiliora sunt, implere non valent. *Chrysostomus* (hom. 40.) Et quidem si attendere his quæ dicebantur, oportebat quæerere, & ab eo discere quæ sunt illa quæ Moyses de eo scripsit; sed silent: talis enim est nequitia, ut quicquid dicat aliquis, vel faciat, maneat proprium venenum conservans.

CAPUT VI.

(a) **P**ost hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis; & sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. Subiit ergo in montem Jesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum pascha dies festus Judæorum. Cum sublevasset ergo oculos Jesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes ut manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset factururus. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri: Est puer unus hic qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces. Sed hæc quid sunt inter tantos? Dixit ergo Jesus: Facite homines discumbere. Erat autem scœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque millia. Accepit ergo Jesus panes, & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebant. Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, & duobus piscibus, quæ superfuerunt his qui manducaverunt. Illi ergo homines, cum vidissent quod Jesus fecerat signum, dicebant, quia hic est vere Propheta qui venturus est in mundum.

(b) Jesus ergo cum cognovisset quia venturi essent ut raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipse solus. Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare; & cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum. Et tenebræ jam factæ erant, & non venerat ad eos Jesus; mare autem vento magno flante exurgebat. Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Jesum ambulante supra mare, & proximum navi fieri; & timerunt. Ille autem dicit eis: Ego sum: nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in navim, & statim navis fuit ad terram ad quam ibant.

(c) Altera die turba, quæ stabat trans mare, vidit quia navicula alba non erat ibi nisi una; & quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abissent. Aliæ vero supervenerunt naves à Tiberiade juxta locum ubi manducaverunt panem gratias agentes Deo. Cum ergo vidisset turba quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, & venerunt Capharnaum, quærentes Jesum. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti? Respondit eis Jesus, & dixit: Amen amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducaistis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam: quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus.

(d) Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei? Respondit Jesus, & dixit eis: Hoc est opus Dei: ut credatis in eum quem misit ille. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, ut videamus, & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de celo dedit eis manducare. Dixit ergo eis Jesus: Amen amen dico vobis: non Moyses dedit vobis panem de celo,

lo, sed Pater meus dedit vobis panem de celo verum. Panis enim verus est qui de celo descendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

(e) Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vite. Qui venit ad me, non esuriet; & qui credit in me, non sitiet in æternum. Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non credidistis. Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, & cum qui venit ad me non ejiciam foras: quia descendi de celo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. Hæc est enim voluntas ejus qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo, sed resuscitem illum in novissimo die. Hæc est autem voluntas Patris mei qui misit me, ut omnis qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

(f) Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de celo descendi: & dicebant: Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic, Quia de celo descendi? Respondit ergo Jesus, & dixit eis: Nolite murmurare invicem. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in novissimo die. Est scriptum in Prophetis: Erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me: non quia Patrem vidit quisquam; nisi is qui est à Deo, hic vidit Patrem.

(g) Amen amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam. Ego sum panis vite. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de celo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Ego sum panis vivus, qui de celo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.

(h) Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

(i) Litigabant ergo Judæi ad invicem dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Jesus: Amen amen dico vobis: nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; & ego resuscitabo eum in novissimo die.

(k) Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem; & qui manducat me, & ipse vivet propter me. Hic est panis qui de celo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestris manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. Hæc dixit in synagoga, docens in Capharnaum.

(l) Multi ergo audientes ex discipulis ejus dixerunt: Durus est hic sermo: & quis potest eum audire? Sciens autem Jesus apud semetipsum quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius? Spiritus est qui vivificat; caro non prodest quicquam. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent credentes, & quis traditurus esset eum. Et dicebat: Propter eum dixi vobis, quia nemo potest venire ad me nisi fuerit ei datum à Patre meo. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro: & jam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? Verba vite æternæ habes. Et nos credimus, & cognovimus quia tu es Christus Filius Dei. Respondit ei Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis unus diabolus est? Dicebat autem de Juda Simonis Scariothis: hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

(a) *Chrysostomus* (hom. 41.) Sicut (1) jacula cum in durum aliquid incidunt, magno impetu huc illuc disperguntur; (2) mollius vero affecuta figuntur, & desinunt: ita & si cum audacibus hominibus impetuose inceperimus, seviunt magis; si autem celserrimus, S. Thm. Oper. Thom. LX.

facile mollius eorum insaniam. Propterea Christus furorẽ ex præmissis sermonibus (3) natum, secedendo mitigavit, in Galilæam vadens; (4) non tamen ad eadem loca unde Hierusalem ceciderat: non enim in Chana Galilææ, sed ultra mare ivit: unde ait: *Post hæc abiit trans mare* S. Thm. Oper. Thom. LX.

(1) Quatuor sæpe citata exempla hunc in modum legunt. Sicut jacula cum in durum aliquid incidunt, cum multo impetu jacuntur; cum autem non habuerint aliquid obvias, dissolvitur cito immisio, & quiescit: ita & si &c. (2) Al. melius. (3) Al. tantum. (4) Sic legunt quatuor modo citata editiones; Romana autem an. 1570. & Veneta an. 1593. habent non tamen loca quæ ante petierat.